

Samfundet er den første indvandrer

af Jørgen Michaelsen

Vi vil i det følgende gøre os nogle overvejelser omkring en problemstilling, der må betragtes som helt grundlæggende. Det drejer sig om forholdet mellem samfund og individ, nærmere bestemt om samfundet som helheden af samfundsmedlemmer på den ene side og disse medlemmer som dele af samfundet på den anden. Man kunne begynde med at spørge, hvordan det overhovedet kan gå til, at en gruppe individer på et givet tidspunkt slutter sig sammen og danner et samfund. Hvorfor gør de det? Man må nok formode, at individerne vælger livet i den sociale tilstand, fordi dette giver dem flere fordele end livet i naturtilstanden, hvor alle kæmper mod alle. På dette første sociale niveau kan samfundet i princippet endnu tænkes instrumentelt i forhold til individet, idet samfundet simpelthen er individets overlevelseshjælp. Med tiden kan man tænke sig, at samfundet bliver mere og mere gennemgribende. Til sidst må det individ, vi her forestiller os, betragtes som fuldkommen samfundsmæssiggjort. Tilstanden før samfundets oprettelse står hen i det uvisse og bliver efterhånden blot genstand for en diffus længsel bort fra det sociale. På dette udviklingsstrin kan vi sige, at samfundet er vandret ind i individerne, der hermed er blevet statens borgere. Dette kan også formuleres på den måde, at de individuelle borgere nu er statens bærere. De er overlevelseshjælper for statens forplantning, og alt, hvad de siger og gør, tjener på den ene eller den anden måde denne forplantningsproces. Men hvordan forplanter staten sig i borgerne? Hvilken oplevelse har borgeren af på denne måde at være blevet et redskab for statens reproduktion? Allerførst må man fastslå, at denne proces overskrider de normale ideologiske indbildningsrum. Ifølge gængs tankegang tenderer den politiske venstrefløj mod en positiv opfattelse af staten, mens højrefløjen overvejende ser staten som et nødvendigt onde, der må begrænses mest muligt. Ud fra denne opstilling vil man ofte antage, at den politiske venstrefløj grundlæggende tilstræber samfundets indvandring i individet, mens højrefløjen lige så grundlæggende ønsker, om ikke samfundets udvisning, så i hvert fald en begrænsning af dets tilstedeværelse i individet. Undertiden søger man at komme uden om problemet ved at modstille samfund og stat som to forskellige funktioner. Samfundet kan på den måde udlægges som selve mediet for menneskeligt samkvem i bedste og varmeste forstand, mens staten på den anden side dæmoniseres som en ond samling undertrykkende, umenneskelige apparater. Ud fra visse præmisser, der ikke forekommer særlig interessante i denne sammenhæng, kan en sådan tilgang vel også virke tilfredsstillende, særlig i forhold til de givne politiske motiver. Her vil vi imidlertid gå ud fra den hypotese, at al samfundsmæssig væren så at sige må ses som forstadier til statslig væren, idet vi kort og godt bestemmer staten som en funktionel helhed af formaliserede sociale funktioner. Med andre ord: Der findes intet til hinder for, at enhver adfærdsform i samfundet, selv den umiddelbart mest

intime, før eller siden vil antage objektiv form og dermed få almen betydning som funktionskomponent i en statslig konfiguration. Hermed bliver der naturligvis god grund til at betvivle gyldigheden af det ofte fremhævede skel mellem privat og offentligt. Det synes mere nærliggende at spørge, hvornår det private indtræder i det statslige, eller i denne sammenhæng måske snarere: Hvornår vandrer samfundet ind i individet? Man kunne også undersøge, hvorvidt det statslige og det private i virkeligheden bedst lader sig forstå som dialektiske momenter hos hinanden, der fortsat fremprovokerer nye former og dermed modvirkende momenter. Måske ville en sådan dialektisk beskrivelse være dækkende for det, man har kaldt den skandinaviske velfærdsmodel. Men her må vi vende tilbage til udgangspunktet og i stedet søge at indkredse, hvordan staten i det hele taget forplanter sig i borgerne. Lad os først se på liberalismens idé om det selvstændige individ, der udfolder sin økonomiske adfærd på det frie marked, hvor friheden netop realiseres gennem individets konkurrence med andre individer. Det er en tankegang, som er præget af en række paradokser. Først og fremmest er det ejendommeligt, at konkurrence tillægges evne til at frembringe frihed. Enhver, der på en tilstrækkelig uinteresseret måde iagttager for eksempel to skakspillere, vil næppe kunne undgå at hæfte sig ved en række omstændigheder: For det første må spillerne gå fuldkommen op i spillet, hvilket vil sige, at hele deres indsats står og falder med evnen til at identificere sig med konkurrentens tankegang og dermed muligheden for at kunne foregribe kommende modtræk. De individuelle spillere bringes hermed i det dybest tænkelige indbyrdes afhængighedsforhold, idet den enkeltes adfærd ganske enkelt ikke giver nogen som helst mening i isoleret tilstand. Den frie økonomiske aktør er kun fri, så længe nogen gider at optræde som negationen af det pågældende initiativ. På den måde frembringer konkurrencesituationen ikke umiddelbar frihed for det enkelte individ, men derimod en særlig symmetritvang, der reducerer individer til deltagere og presser dem til at deponere deres selvopfattelse i den foreliggende struktur. Dette fører videre til yderligere en iagttagelse, nemlig at konkurrenceforholdet på ejendommelig måde synes at fortabe sig i forhold til den resterende virkelighed. Drejer det sig om skakspil eller andre former for konkurrencesport må dette siges at være forholdsvis harmløst. Har vi derimod at gøre med konkurrencesymmetri på højere økonomisk niveau, vil vi ikke blot kunne se, at deltagerne i dette spil selv er opslugte, men at deres aktivitet i voksende grad også synes at opsluge den omkringsliggende virkelighed. Vi må altså konkludere, at ideen om den frie økonomiske aktør mest af alt er en model for individuel underkastelse. En forklaring på, hvorfor de fleste borgere åbenbart deltager i konkurrencen med de største fornøjelse, kunne ligge i, at spillets simple spænding som regel virker øjeblikkeligt opløftende, mens individuel frihed ofte kan virke nedslående, i hvert fald i længden. Dette bringer os endnu en gang tilbage til spørgsmålet: Hvordan forplanter staten sig i borgerne? I markedsøkonomiens tilfælde kan vi se, at det samfundsmæssige sætter sig igennem i og med den økonomiske kontakt, der får de deltagende borgere til at underkaste sig konkurrenceprincippet, og således til at indordne sig under en kollektiv identitet, som i sidste ende bestemmer individets selvopfattelse. Hermed er samfundets indvandring i individet fuldbyrdet. Borgeren finder det opløftende at identificere sig med konkurrencestaten. Det synspunkt, at den politiske højrefløj modsætter sig samfundets indvandring i individet, burde hermed være tilbagevist. På den anden side kan man påstå, at det forrige århundredes storstilede planøkonomier i sidste ende ikke at evnede at virke opløftende på individet i det

nødvendige omfang. Resultatet var snarere, at planøkonomien på det mentale plan fik borgerne til at udvandre fra staten og i stedet danne indre mikrosamfund, der fungerede som fremmedlegemer i forhold til den omkringliggende samfundsvirkelighed. Konkurrencestaten, som vi har beskrevet den, er derimod organiseret sådan, at der kun yderst sjældent vil opstå ægte fremmedlegemer. Langt det største flertal af borgere vil føle det opløftende at konkurrere. Derimod vil kun en snæver gruppe borgere opleve dette som nedslående. Og af denne snævre gruppe borgere vil der igen kun være nogle ganske få, der vil ønske at tage initiativ til etablering af egentlige sociale fremmedlegemer. Og af disse ganske få borgere vil det igen kun være en forsvindende minoritet, der faktisk vil se noget opløftende i et sådant initiativ, når det kommer til stykket. Så godt som alle må siges at være helt eller delvist indfanget af konkurrencestatens symmetrispil. Men gør vi os nu ikke skyld i misvisende generalisering? Hvad mener vi i grunden, når vi betjener os af begreber som 'flertal', 'minoritet' og 'socialt fremmedlegeme'? Vi må insistere på en vis afklaring af disse begreber. Eller rettere: Vi må forsøge at anskueliggøre, hvordan vi benytter dem, så de kan udføre den funktion, de er tiltænkt. Med 'flertal' menes naturligvis den gruppe borgere, der udgør den største mængde. Men vi vil give begrebet en bredere betydning, sådan at også dets kvalitative omfangslogik udvides. På den måde kan 'flertal' betegne en mental tilstand, der ikke nødvendigvis afhænger af, hvor mange borgere der befinder sig i den. Man kunne ud fra denne tankegang sagtens tænke sig en situation, hvor en kvantitativ minoritet efter egen opfattelse udgjorde et flertal i en eller anden kvalitativ forstand. Og dette fører os omgående videre i begrebsanalysen, idet 'minoritet' på omvendt måde kunne tænkes at betegne et kvantitativt flertal, der opfatter sig selv som et kvalitativt mindretal. Denne diskussion kan for eksempel være af stor betydning, når vi vil prøve at forstå, hvad der kan ligge i begreber som 'inklusion', 'eksklusion' og 'udgrænsning'. Her befinder vi os ved selve demokratiets kerne. Det er også i denne sammenhæng, at vi må søge at præcisere begrebet 'socialt fremmedlegeme' så godt som muligt. Vi sagde tidligere, at de store planøkonomier havde en tendens til at virke nedslående på borgerne, hvilket medførte, at borgerne modsatte sig samfundets indvandring og dermed statens reproduktion og fortsatte udbredelse. Resultatet var hos de fleste borgere indadvendt modløshed, i visse tilfælde måske endda apati og selvmord. Men nogle få borgere formåede at opbygge uofficielle strukturer, der i denne sammenhæng ville kunne kaldes sociale fremmedlegemer. Disse legemer fungerede som særlige rum, hvor det nedslående ved planøkonomien kunne forvandle sig til noget opløftende planløst. På den måde kan vi sige, at disse få borgere på den ene side valgte at være socialt inkluderet som deltagere i samfundet og dets nedslående planøkonomi, mens de på den anden side valgte den mentale eksklusion gennem deres opløftende deltagelse i et socialt fremmedlegeme. Men her må vi besinde os. Er hele vores argumentation efterhånden ikke ved at få ideologisk slagside? Vi har koncentreret os om planøkonomien og pointeret, at den virkede nedslående på borgerne. Modsat har vi beskrevet, hvordan den frie markedsøkonomi virker opløftende på borgerne, der i langt de fleste tilfælde er glade for, at konkurrencestaten danner ramme om deres selvopfattelse. Vi har også påstået, at der kun sjældent opstår ægte sociale fremmedlegemer i konkurrencestaten, idet langt de fleste borgere søger lykken i at underkaste sig den opløftende konkurrence, hvorimod dannelsen af sociale fremmedlegemer åbenbart modvirkes af en nedslående oplevelse. Men vi må undgå den fristelse, der kunne ligge i at forkaste

planøkonomien til fordel for den frie markedsøkonomi, blot fordi den officielle læsning falder ud til fordel for den sidste. Vi har allerede fremhævet det helt forkerte i at forveksle konkurrence med frihed. Det er mere end muligt, at det snarere er tvangen i konkurrencen, som de deltagende borgere finder opløftende. Og dette forstærkes yderligere af, at alle borgere i konkurrencestaten hele tiden får at vide, at de har behov for anerkendelse, hvis deres selvopfattelse ikke skal gå i opløsning, og at denne anerkendelse netop kan findes i konkurrencen. Samfundet fortæller borgerne, at alle ønsker at udmærke sig ved et eller andet. Og når borgeren finder dette rimeligt og opløftende, er det lykkedes samfundet at vandre ind i borgeren. De borgere, der eventuelt måtte opleve dette som nedslående, har som nævnt bemærkelsesværdigt svært ved på den anden side at finde etableringen af sociale fremmedlegemer opløftende. Derfor bliver de som oftest hængende i konkurrencestatens private og offentlige former, mens de tager den anerkendelse, og selvfølgelig også de økonomiske midler, de nu kan få. Tager vi planøkonomien, kan vi spørge om, hvad det er, der får visse borgere til at opleve dannelsen af sociale fremmedlegemer som opløftende og dermed motiverende for deres mentale udvandring af samfundet. Hvis det påståede behov for anerkendelse spiller ind, må vi have at gøre med en slags intern anerkendelse, der blot gives inden for det pågældende fremmedlegemes mikrounivers. I så fald må vi sige, at denne anerkendelsesform ikke synes at være baseret på konkurrence. Anerkendelsen, og dermed det opløftende element, må ligge i selve dette, at enkeltindividet i fremmedlegemet simpelthen frembringer, hvad hun eller han måtte frembringe. Dette sker ikke nødvendigvis under nogen udtalt ydre påvirkning. Men efter frembringelsen kan det frembragte blive genstand for de andre individers ikke-symmetriske tilgang alt efter forholdene, som disse er givet i og med fremmedlegemet. Men vender vi nu tilbage til den tidligere nævnte fare for ideologisk slagside, kunne det vel være på sin plads at spørge om, hvorfor planøkonomi opleves som nedslående. Her må vi medgive, at dette faktisk i vidt omfang er et postulat, eller i det mindste en sandhed med modifikationer. Flere historiske eksempler peger i hvert fald på, at der udmærket kan være noget opløftende forbundet med planøkonomi som social form. Man kan her nævne organiseringen af det amerikanske produktionsapparat under Anden Verdenskrig, hvor den samlede nation nåede et indtil da uset opløftende klimaks i kraft af den enorme produktion. Men naturligvis er der visse forbehold, der må med i billedet. Man må nemlig huske, at den amerikanske planøkonomi var motiveret af truslen udefra, og at det opløftende ved planøkonomien på den måde reelt var en konkurrenceeffekt, hvis man altså medgiver, at krig mellem nationer blot er konkurrence med andre midler. På tilsvarende måde er det muligt at se tilstedeværelsen af et opløftende element i både den sovjetiske og den nazistiske planøkonomi, men også her må dette sættes i forbindelse med ydrestyrede indbildningsformer, der i sidste instans må opfattes som udslag af konkurrence med andre magter. Kunne man tænke sig en fuldkommen indrestyret planøkonomisk orden, der grundlæggende var hinsides konkurrence og ethvert behov for anerkendelse? Ville en sådan orden kunne frembringe et samfund, der ikke forplanter sig ved indvandring i borgerne, men på den ene side blot forbliver, hvad det er, nemlig en praktisk ramme om planmæssig produktivitet, mens det på den anden side lader borgerne være i deres suveræne planløshed? Her kan det indvendes, at en sådan forestilling er og bliver en ideologisk hybrid, og dermed politisk dødfødt. Men det er ikke helt indlysende, hvorfor det

nødvendigvis skulle forholde sig sådan. Vort udgangspunkt er netop det problematiske i sammenblandingen af individ og samfund, der ofte fremstilles i billedet af staten som et legeme af forenede borgere. Man hæfter sig ved borgeren som funktionelt atom og ikke som en agent, der i sig selv er kilde til værdi gennem sin særlige planløshed. Borgerne tænkes sammenklistret til en homogen masse, hvorefter der opstår en slags superborger. Det lyder monstrøst, og sådan er det i hvert fald også blevet opfattet af den engelske tænker Thomas Hobbes. Han sammenlignede det store politiske legeme med uhyret Livjatan, der optræder i Det Gamle Testamente.

Staten

Staten sikrer, at der er plads til alle borgere. Den danner ramme om borgerne og tilstræber, at de ikke alene kan føle sig trygge i deres forskellighed, men at de hver især kan være forvisset om, at staten altid vil have behov for netop det, som denne eller hin borger er i stand til at yde. Staten er aldrig i tvivl om, at borgeren er et menneske, hverken mere eller mindre, og at enhver borger derfor på godt og ondt må forventes at besidde alle de træk, der kendetegner det menneskelige. Staten modvirker ulighed mellem borgerne, og den forhindrer, at borgerne destruerer hinanden, ligesom den afværger, at den enkelte borger undergraver sig selv. Statens interesse er borgernes interesser, og derfor kan der ikke være nogen interessekonflikt mellem stat og borger. Staten er tolerant, selv i de tilfælde hvor den pålægges at sikre opfattelsen af, hvad der er normalt. Staten åbner sig for omverdenen, ikke alene fordi den er gavmild, men fordi den selv har brug for det, der måtte komme udefra. Staten er ikke henvist til simpel magtanvendelse. Selv i de tilfælde, hvor den bevæger sig ud over sine vante rammer og griber ind i anliggender eller mellemværender, der normalt ligger den fjernt, sker dette udelukkende med det formål at få de implicerede parter til at forstå deres egne motiver. Men staten er ikke kun god, den er også smuk. Staten er en stor form, der samler alle de små former. I de tilfælde, hvor den påtager sig at ordne de små former i nye sammensætninger, sker det altid på grundlag af interessen for kompositionen som helhed. Den, der har sans for det opløftende ved staten, må også have sans for skønhed. Staten sikrer, at alting er i balance. Dens åbenhed betyder, at der ikke er nogen grænse for, hvad der kan indgå i statens store komposition. Men staten er naturligvis ikke perfekt, og det vil den sikkert heller aldrig kunne blive. Alligevel påhviler det altid borgerne at have sans for staten og dens mulige forbedring. Der findes ingen sammensætning, der i sig selv er så tilfredsstillende, at den ikke vil kunne kalde på nye sammensætninger. Staten er i bevægelse. Kun for den overfladiske betragtning er staten statisk. Den varer ikke evigt, men ofte meget længe. I de fleste tilfælde kan borgerne være forvisset om, at staten vil overleve dem med adskillige århundreder. De små former og den særlige sammensætning, som formerne på det givne tidspunkt danner, vil altid findes indlejret i statens store komposition. Intet går tabt. Alle lag får betydning i den samlede stofflige helhed. Staten kender sin tid. Den fremdrager det, der på det givne tidspunkt bør huskes, men afviser ikke andre opfattelser eller fortolkninger, der måtte pege i modsat retning. Staten kender også sit rum og udlægger dette på en sådan måde, at borgerne ikke føler behov for at mistænkeliggøre staten, fordi de ved, at staten sikrer tryghed, balance og forskel. Staten kender sine borgere, og borgerne

kender deres stat. Når dagen er omme, og når en ny dag begynder, kan stat og borger være forvissat om, at ingen behøver at længes mod noget andet end det, der findes. Staten sikrer, at noget andet end det, der findes, kan frembringes af de borgere, der er i stand til at frembringe det, og at de øvrige borgere kan nyde godt af, at noget andet end det, der findes, nu er frembragt. Det ligger netop i statens skønhed, at den kan bringe både det ene og det andet til forhandlingsbordet.

Men selvom tilstanden før samfundets oprettelse står hen i det uvisse, kunne det måske alligevel være interessant at overveje nogle spørgsmål, der opstår, når vi prøver at forestille os en menneskelig væren uden et samfund. Er sådan noget overhovedet muligt? Ligger der ikke en selvmodsigelse i det? Ligger selve det menneskelige ikke netop i, at mennesket frembringer samfund? Og er grunden til, at det asociale kan virke så frastødende, ikke lige præcis, at det pågældende individ eller den pågældende minoritet synes at glide tilbage i naturtilstanden, hvor det menneskelige mellemværende synes at gå i opløsning? Når den sociale kontrakt pulveriseres, er der ikke længere noget særligt, der knytter individerne sammen. De er ikke længere borgere. Samfundet vandrer ud af individerne. Det kan ikke længere forplante sig gennem dem. Staten er ophørt med at eksistere. Individerne er overladt til at kæmpe mod hinanden. De søger ikke længere en position i en overordnet symmetri, de ønsker blot at overleve. De søger ikke anerkendelse gennem symbolsk adfærd eller anskaffelse af symbolske objekter. Der findes blot én eneste værdi, og det er overlevelsesværdien, selvom overlevelsen på dette stadium ikke kender sit eget navn. Dette gælder også de grupper, som individerne danner her og der. De kan ikke kaldes samfund, men er blot instrumenter for de enkelte individers overlevelse. Den organiske væren er intet andet end effekten af den impuls, der udskyder døden så længe som muligt, og ligegyldig med hvilke midler. Set ud fra et samfundsmæssigt synspunkt er denne tilstand det rene anarki. Der er intet fællesskab, ingen samlende kontrakter, ingen målsætninger, ingen konkurrencesymmetri, ingen planøkonomi. Der er ingen historie, men blot reproduktionen af det samme, og de tilfældige mutationer, der af og til opstår. Den organiske væren veksler mellem volden, der opstår af sulten, og apatien, der følger af mætheden. Men lad os nu foretage et tankeeksperiment. Vi tænker os et individ, der befinder sig i en tilstand af tilstrækkelig mæthed og i en position af tilstrækkelig tryghed. I et begrænset tidsrum har dette individ nu mulighed for at betragte det omgivende miljø på en vis afstand. Individet kan iagttage de andre individers adfærd uden at være interesseret i at påvirke den. Det er fuldt ud tilstrækkeligt at følge, hvad der finder sted. Hvis der forekommer en påvirkning, vil det være i form af indtryk fra omgivelserne, der aftegner sig i det iagttagende individs indbildningsevne. Man kan tænke sig, at denne tilstand både overskrider det voldelige engagement og den rent apatiske tilbagetrækning. Hvis vi ønsker det, kan vi yderligere forestille os, at individet gennem sit fødeindtag er kommet under euforiserende indflydelse, men det er ikke nødvendigt. Det er også fuldkommen ligegyldigt, hvorvidt individet oplever sig selv som lykkeligt eller ej. I individets hjerne sammenfattes nu indtrykkene fra den ydre virkelighed. De er i sig selv ganske diffuse. Vi kan også kalde dem formløse og sige, at de må tilføres form, hvis de skal kunne virke. Men hvor skal formen komme fra? Individet er netop ikke opslugt af den rent apatiske tilstand, som mætheden frembringer. Vi må tænke os, at den forhøjede indbildningsevne får tilbagelagte

former til at stige op fra bunden af erkendelsesapparatet, hvor de har befundet sig efter samfundets opløsning. Man kan måske forestille sig, at alle disse former efterhånden vil danne en samlet masse, og at de dermed vil være udslettet som separatelementer. Men på netop dette tidspunkt findes de endnu som relativt afgrænsede enheder eller former, og vi forestiller os, at visse af dem lader sig reaktivere, men på en sådan måde, at de efter opstigningen rekombineres efter omstændighederne. Det iagttagende individ befinder sig hermed i en privilegeret position, både på det ydre og det indre plan. Det har en helt enestående mulighed for at danne sig forestillinger om det ydre miljø på baggrund af en indre sammensætning, der sandsynligvis aldrig vil optræde igen. Fra et fornuftsmæssigt synspunkt vil individet være et objekt for fragmenterede impulser, der både udgår fra det ydre og det indre. Dette har imidlertid ingen særlig relevans for individet, og det er for så vidt også samfundsmæssigt ligegyldigt. Samfundet findes ikke længere i det ydre, kun i det indre som fragmenterede former eller som impulser, der virker enten hæmmende eller forstærkende på de mere eller mindre vilkårlige stimuli, der optræder. Dette kan opfattes som naturtilstandens genkomst, dog ikke som et præsocialt miljø, men som et postkulturelt erkendelsesrum. Borgeren, staten og alle de øvrige figurer er sunket bort, men vokser delvist frem igen, blot for at dø eller indgå i hidtil usete sammensætninger. Vi kan lade tankeeksperimentet udvikle sig videre, idet individet nu forestiller sig at kunne nå sin egen fuldkomne ophævelse i en helt anden form end den hidtil givne. Individet forestiller sig også, at det hermed vil kunne indgå som del i en ny helhed, som vi af praktiske grunde godt kan kalde et samfundslegeme. Hvis dette lykkes, vil individet endelig kunne siges at være den første indvandrer. Tidligere var det altid samfundet, der var den første indvandrer. Men hvad er det for et samfundslegeme, vi har at gøre med? På hvilken måde, eller i hvilken forstand, kan man vandre ind i det? Kan det i det hele taget beskrives eller skitseres? Må vi se i øjnene, at dette samfund så at sige står og falder med det pågældende individs indbildning? Vil hele denne enestående sammensætning være udslettet i det øjeblik, hvor individet må lade livet som føde for et tilfældigt rovdyr? Med spørgsmål som disse kan vi måske udvirke en slags lindrende forhaling. Men det er ikke, hvad vi har brug for her. Hvad må der gøres? Hvis vi kan bestemme målet, kan vi sikkert også bestemme midlet. På grundlag af en hidtil uset tolerance over for os selv lader vi os nu overføre til det individ, der vil være den første indvandrer. Har hun eller han et blik, tilegner vi os det. Har hun eller han en stemme, tilegner vi os den. Har hun eller han et køn, tilegner vi os det. Men her gør vi den særlige opdagelse, at størrelser som blik, stemme og køn ikke længere synes at have nogen egentlig betydning for den fremstilling, som vi tilstræber. Det sociale legeme, som vort individ er vandret ind i, er hverken seende, talende eller kønnet. Vi må også forestille os, at dets udstrækning er stærkt begrænset, i hvert fald når vi går ud fra gængse måleenheder. Legemet er et meget lille objekt, der flyder omkring blandt utallige tilsvarende objekter i en endeløs suppe. Objektet er organisk, og man kan diskutere, hvorvidt det bedst kan betegnes som simpelt eller sammensat. Når vi betegner objektet som et socialt legeme, skyldes dette først og fremmest, at det trods alt ikke går i opløsning, men fortsat eksisterer som et relativt stabilt vehikel for vor individuelle entitet. Vi har at gøre med et relativt stabilt dobbeltobjekt. På den ene side er der selve det omkringflydende legeme. På den anden side er der den individuelle entitet, som findes i legemet. Man kan sige, at den individuelle entitet deltager i legemets bevægelse gennem den omgivende suppe. Men hvordan kan man

bedst beskrive forholdet mellem de to? Kan man på den ene side opfatte legemet som værtsorganisme og på den anden side den individuelle entitet som en parasit? Der findes mange argumenter, som i det mindste modificerer denne opfattelse. For det første kan man fremføre, at ingen af de to parter, hverken legemet eller den individuelle entitet, udfolder en adfærd, der er i overensstemmelse med en given hensigt eller blot en kendt impuls. Entiteten er så at sige havnet i legemet som følge af særlige omstændigheder. Hvis entiteten kan siges at parasitere på legemet, kan man med lige så stor ret påpege, at entiteten er indespærret i legemet og altså kun parasiterer på legemet, som en fange snylter på sin celle. Med andre ord: Det er ikke særlig interessant at opfatte den individuelle entitet som en parasit. Men hvordan kan vi så opfatte mellemværendet? Ville det bedre at spørge, om vi overhovedet har at gøre med et mellemværende? Kan vi gå ud fra, at der består en egentlig bevidsthedsrelation mellem legeme og entitet? Ser vi først på legemet, må vi sige, at det var givet på forhånd. Vi må antage, at det i udgangspunktet flød rundt i suppen. Det overlevede og klarede sig på den måde udmærket. Det ville være absurd at antage, at legemet i denne tilstand skulle være i stand til at evaluere eller på anden måde forholde sig til sig selv og sin egen væren. Men det forholder sig anderledes med den individuelle entitet. Ifølge vort tankeeksperiment må entiteten betragtes som produktet af fragmenterede impulser af både objektiv og subjektiv oprindelse. Entiteten kan tænkes at være udsondret af såvel det historiske som det private. Men selv om vi på den måde har at gøre med en yderst omfattende transformation, må vi medgive, at der er tale om et bevidsthedsprincip. Og det vil være rimeligt at antage, at entiteten før eller siden vil begynde at gøre det omgivende legeme til genstand for bevidsthedsoperationer af den ene eller den anden slags. Vi kan på den måde udlede, at der efter alt at dømme findes bevidsthed i mellemværendet mellem legeme og entitet, men på en sådan måde, at entiteten spiller en aktiv rolle, mens legemet ikke deltager aktivt i mellemværendet. Hvis legemet overhovedet er i besiddelse af noget, der kunne kaldes bevidsthed, vil denne rette sig mod den omgivende suppe, og den vil for så vidt kunne karakteriseres som en ren refleks af egne antagelser om ydre overlevelseshæder. Entiteten kan altså observere og forholde sig til legemet, der på den måde bliver entitetens ydre miljø, mens legemet forbliver strukturelt uvidende om dette indre forhold. Til gengæld forbliver entitetens verden lig med legemets indre, og entiteten må på den måde forblive strukturelt uvidende om det primitive mellemværende, der er i det ydre mellem legemet og den omgivende suppe. Så langt, så godt. Men nu forestiller vi os, at tiden går. Entiteten er lokaliseret i legemet, og legemet flyder omkring i suppen blandt andre legemer. Men hvor legemet ikke har andre interesser end fortsat at flyde omkring, begynder entiteten i legemets indre efterhånden at udvikle forskellige forestillinger. Udgangspunktet er de objektive og subjektive impulser, der findes hos entiteten i fragmenteret form. Disse impulser danner nu særlige skabeloner i entitetens bevidsthed, og der opstår mulighed for særlige reaktionsmønstre i forhold til det omgivende legemes strukturelle indflydelse. På et givet tidspunkt begynder disse mønstre at danne grundlag for mere veldefinerede interesser hos entiteten. Og vi kan tænke os, at denne udvikling før eller siden kulminerer i et ønske om udskillelse i forhold til det omgivende legeme. Entiteten gennemtrænges af en i voksende grad overvældende vækstimpuls. I længden vil den ikke kunne være i legemet. Vi må tænke os, at den på et tidspunkt befinder sig i en tilstand af voldsom ophidselse, og at den som følge heraf pludselig vokser uhæmmet og gennemtrænger det omgivende legemes vægge,

der omgående sprænges. Suppen i det ydre miljø vælter ind fra alle sider og truer med at opsluge entiteten, der ikke har kunnet forestille sig denne effekt. Legemet forsvinder straks i den bundløse suppe, og entiteten opløses i sine bestanddele og spredes ud på overfladen. Vi kunne forestille os, at dette var afslutningen. Men lad os i stedet føre tankeeksperimentet ind i en afsluttende fase, hvor vi får mulighed for at gentænke entiteten. Vi forestiller os, at en tilstrækkelig mængde af de omkringflydende partikler samler sig i en ny enhed, i det mindste på en sådan måde at de korresponderer med hinanden og elementært er i stand til at orientere sig i forhold til omgivelserne. Nu tænker vi os, at et nyt legeme kommer flydende, og at den rekonstruerede entitet forlader suppen og hæfter sig fast på det nye legemes yderside. Legemet kan måske registrere dette på refleksagtig måde, men er i øvrigt ikke i stand til at reagere. Entiteten befinder sig nu i en helt anden position end tidligere. Hvor den før ikke havde nogen mulighed for at sætte sig ud over legemets indre, og dermed heller intet kendskab til det ydre mellemværende mellem legemet og den omgivende suppe, har entiteten denne gang nærmet sig legemet udefra. Som bevidsthedsprincip er den legemet overlegen, al den stund den har opfattet karakteren af mellemværendet mellem legemet og suppen på en måde, der i vidt omfang rækker ud over legemets egen primitive refleks. Men betyder det, at legemet er blevet vært for entiteten? Er det hermed blevet mere oplagt at se entiteten som en strategisk snylter? Ud fra et rent beskrivelsesmæssigt synspunkt kunne man fristes til at svare ja. Men i denne sammenhæng ville det unægtelig være den lette løsning. Vi må huske på den individuelle entitets oprindelse. Fra starten tænkte vi os, at entiteten var udsondret af såvel det historiske som det private. Vi betragtede den som produktet af fragmenterede impulser af både objektiv og subjektiv kvalitet. Nu, hvor den har gjort sig til genstand for sin egen reorganisering og er steget op af suppen, har den lejret sig på det omkringflydende legemes yderside. Men entiteten ernærer sig ikke på bekostning af legemet. I virkeligheden ville det blot være udtryk for spekulation, hvis vi prøvede at beskrive stofskiftet hos henholdsvis legemet og entiteten. Heraf følger, at det også ville være udtryk for spekulation, hvis vi prøvede at beskrive forholdet mellem legeme og entitet som symbiose, endsige parasitisme. Det mest rimelige perspektiv synes at ligge i den følgende antagelse. Den reorganiserede eller rekombinerede entitet flyder omkring på legemet. Vi må tænke os, at den omgivende suppe er bundløs og strækker sig så langt, øjet rækker. Er entiteten og legemet ganske enkelt anakronistiske levn? Ud fra en umiddelbar betragtning kunne man svare ja. På den anden side ville dette afsløre, at man ikke har sans for tilstandens omfattende implikationer. Både entitet og legeme vil med tiden kunne udvikle sig til egentlige aktører. De vil med stor sandsynlighed ophæve den omgivende suppe. Deres adfærd og egenskaber vil efterhånden blive genstand for beskrivelse af stigende sammensathed. De vil danne udgangspunkt for funktioner, der endnu venter i en fjern fremtid, selv om de allerede længe har været på vej mod os. Man kan udmærket forestille sig, at entitet og legeme på et tidspunkt begge vil opløse sig i deres bestanddele som følge af samme impuls. I deres nye tilstand vil de vende sig mod de funktioner, de selv har affødt. De vil ikke være i stand til at genkende sig selv, hverken konkret eller i princippet. De vil virke ved simple teknikker, der umiddelbart kan udledes af forholdet mellem hypotese og forklaring. Allerede i dag besvares en række spørgsmål, der foregriber de fremtidige argumenter og deres præmisser.

2010